

Ст. 137.

3. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 7 жовтня 2010 р. № 2591-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 9. – Ст. 58.
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-37. – Ст. 446.
5. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 46-48. – Ст. 552.
6. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 вересня 2012 р. № 5203-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 76. – Ст. 3067.
7. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. № 565-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
8. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
9. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 1 грудня 1994 р. № 264/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 52. – Ст. 455.

УДК 354.32:374

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПОЗАШКІЛЬНУ ОСВІТУ УКРАЇНИ

Чорна В.Г., к.ю.н., доцент

*Навчально-науковий інститут права та психології
Національної академії внутрішніх справ*

У роботі піднімається питання юридичної відповідальності за порушення законодавства України, яким урегульовано такий структурний елемент освіти, як позашкільна освіта. Розкриваються основи адміністративної відповідальності в досліджуваній сфері та різновиди адміністративних правопорушень.

Ключові слова: юридична відповідальність, дисциплінарна відповідальність, адміністративна відповідальність, цивільно-правова відповідальність, кримінальна відповідальність, дисциплінарні проступки, правопорушення, цивільні делікти, злочини.

Чёрная В.Г. ЮРИДИЧЕСКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О ВНЕШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ / Учебно-научный институт права и психологии Национальной академии внутренних дел, Украина

В работе поднимается вопрос о юридической ответственности за нарушение законодательства Украины, которым урегулирован такой структурный элемент образования, как внешкольное образование. Раскрываются основы административной ответственности в исследуемой сфере и разновидности административных правонарушений.

Ключевые слова: юридическая ответственность, дисциплинарная ответственность, административная ответственность, гражданско-правовая ответственность, уголовная ответственность, дисциплинарные проступки, правонарушения, гражданские деликты, преступления.

Chorna V.G. LEGAL LIABILITY FOR VIOLATIONS OF LAW-SCHOOL EDUCATION IN UKRAINE / Educational-scientific institute of right and psychology of the National academy of internal affairs, Ukraine

This article is devoted to the question of legal liability for violation of the legislation of Ukraine who settled a structural element of education as school education. Uncover the basis of administrative responsibility in the study area and the types of administrative right-voporushen. Depending on what legal rules violated, wrongful acts are divided into: crimes, administrative offenses, civil torts, disciplinary infractions. Legal liability is divided into criminal, administrative, civil and disciplinary. The structural part of the institute administrative proceedings are administrative responsibility for offenses in the field of adult education, ie they relate to each other as a family and look. According to the Code of Ukraine on Administrative Violations

in the field of school education possible following administrative offenses as: 1. disturbance of economic activities provides business activity ... without obtaining a license for a certain type of economic activity subject to licensing under the Act 2. works, provision of services to citizens, consumers that do not meet the standards, rules and regulations, 3. failure to comply with legal requirements Attorney 4. violation of the association. Based on the research the author provides a definition of "administrative responsibility for offenses in the field of adult education" under which the author understands apply to persons who have committed offenses in the field of adult education, administrative sanctions involving those responsible for onerous property and organizational consequences (pravoobmezhuvalnoho) and apply specifically authorized by public bodies and officials that govern administrative activities in the field of adult education, on the grounds and in the manner prescribed by rules of administrative law. However, the author singled out specific features that help separate the administrative responsibilities of other types of legal liability.

Key words: legal responsibility, disciplinary responsibility, administrative responsibility, civil liability, criminal responsibility, breaches of discipline, offences, civil delikty, crimes.

В основоположному Законі України «Про позашкільну освіту» питанню відповідальності приділено взагалі досить мало уваги, а положення щодо її застосування в цілому описані дуже стисло. Проте, приймаючи до уваги той факт, що позашкільна освіта є невід'ємною частиною структури освіти України, а її розвиток сприятиме збагаченню особистості, озброює її знаннями, формує світогляд і творчі здібності, виховує як патріота і громадянина, тобто відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал суспільства, то питання, що стосуються юридичної відповідальності є дуже актуальними та важливими.

Проблемі дослідження адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень в сфері позашкільної освіти, на сьогоднішній день, приділено не достатньо уваги. Однак, загально-теоретичні положення, що стосуються юридичної відповідальності та адміністративної, зокрема, були досліджені В.Б. Авер'яновим, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандуркою, Д.М. Бахрахом, Ю.П. Битяком, В.М. Гаращуком, І.П. Голосніченком, В.К. Колпаковим, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюком, О.В. Кузьменко та ін.

Метою статті є дослідження видів юридичної відповідальності, за які може наставати юридична відповідальність, та різновидів дисциплінарних проступків, правопорушень, цивільних деліктів, злочинів, вчинення яких тягне за собою відповідний вид відповідальності.

Відповідно до пункту 22 ст.92 Конституції України, діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них, а також засади цивільно-правової відповідальності визначаються винятково законами України.

Застосування заходів юридичної відповідальності до правопорушника можливе лише за умови дотримання чітко визначеного процесуального порядку, встановленого законами: кримінально-процесуального, цивільно-процесуального, про адміністративні правопорушення, про працю тощо.

Залежно від того, які правові норми порушені, протиправні вчинки поділяються на: злочини, адміністративні проступки, цивільні делікти, дисциплінарні проступки. Юридична відповідальність поділяється на кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну.

У сфері позашкільної освіти юридична відповідальність може наставати відповідно: по-перше, за трудовим законодавством. Так, підставою виникнення трудових відносин у позашкільному навчальному закладі є трудовий договір між керівником та працівником. Трудовий договір – це угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін. У разі порушення працівником умов трудового договору (вчиненні дисциплінарного проступку, порушенні трудової дисципліни, внутрішнього розпорядку та ін.) настає дисциплінарна відповідальність.

Відповідно до Кодексу законів про працю України [1] до порушень трудового законодавства в сфері позашкільної освіти слід віднести:

- 1) систематичне невиконання працівником без поважних причин обов'язків, покладених на нього трудовим договором або правилами внутрішнього трудового розпорядку;
- 2) прогул (у тому числі відсутності на роботі більше трьох годин протягом робочого дня) без поважних причин;
- 3) нез'явлення на роботу протягом більш як чотирьох місяців підряд унаслідок тимчасової непрацездатності, не рахуючи відпустки по вагітності і родах, якщо законодавством не встановлений триваліший строк збереження місця роботи (посади) при певному захворюванні;
- 4) поява на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння;
- 5) вчинення за місцем роботи розкрадання (в тому числі дрібного) майна власника, встановленого вироком суду, що набрав законної сили, чи постановою органу, до компетенції якого входить накладення адміністративного стягнення або застосування заходів громадського впливу.

У разі виявлення таких порушень власник або уповноважений ним орган має право:

- застосувати дисциплінарне стягнення за порушення трудової дисципліни: догану або звільнення;
- вимагати відшкодувати за спричинену майнову шкоду (тільки за пряму дійсну шкоду, лише в межах і порядку, передбачених законодавством, і за умови, коли така шкода заподіяна підприємству, установі, організації винними протиправними діями (бездіяльністю) працівника);
- розірвати з працівником позашкільного навчального закладу трудовий договір.

Треба відзначити, що на сьогоднішній день, норми трудового законодавства в сфері позашкільної освіти достатньо повно, на наш погляд, регулюють трудові відносини, що забезпечує належне виконання працівником позашкільного навчального закладу своїх трудових обов'язків. Учасниками даного виду відповідальності є керівник (уповноважена особа) позашкільного навчального закладу та його працівники.

Другим видом відповідальності в сфері позашкільної освіти є адміністративна відповідальність, яка регулюється Кодексом України про адміністративні правопорушення [2]. На сьогодні існують непоодинокі спроби вчених-адміністративістів надати її дефініцію.

Так, на думку В.К. Колпакова, адміністративна відповідальність – це специфічне реагування держави на адміністративне правопорушення, що полягає в застосуванні уповноваженим органом або посадовою особою передбаченого законом стягнення до суб'єкта правопорушення [3, 289].

На погляд В.К. Шкарупи, М.В. Ковалю, О.П. Савчука, Л.П. Самофалова, М.О. Мацелика [4, 131], адміністративною відповідальністю є конкретний вид юридичної відповідальності, що встановлений чинним законодавством, обов'язковою формою негативної реакції держави в особі її уповноважених органів (посадових осіб) на протиправні діяння, що мають характер правопорушень.

Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін. вважають, що адміністративною відповідальністю є накладення на правопорушників загальнообов'язкових правил, які діють у державному управлінні, адміністративних стягнень, що тягнуть за собою для цих осіб обтяжливі наслідки матеріального чи морального характеру [5, 170].

Отже, адміністративна відповідальність як вид юридичної відповідальності – це застосування до осіб, які вчинили адміністративні проступки, адміністративних стягнень, що тягнуть для цих осіб обтяжливі наслідки майнового, морального, особистісного чи іншого характеру і застосовуються уповноваженими на те органами чи посадовими особами на підставах і в порядку, встановлених нормами адміністративного права [6, 22].

Структурною частиною інституту адміністративної відповідальності є адміністративна відповідальність за правопорушення в сфері позашкільної освіти, тобто вони співвідносяться між собою як рід та вид.

Так, відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення в сфері позашкільної освіти можливі такі види адміністративних правопорушень як:

- 1) порушення порядку провадження господарської діяльності (ст.164 КУпАП) передбачає провадження господарської діяльності ... без одержання ліцензії на провадження певного виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню відповідно до закону;
- 2) виконання робіт, надання послуг громадянам-споживачам, що не відповідають вимогам стандартів, норм і правил (стаття 168-1 КУпАП);
- 3) ухилення від виконання законних вимог прокурора (стаття 185-8 КУпАП);
- 4) порушення законодавства про об'єднання громадян (стаття 186-5 КУпАП).

Ознаками адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері позашкільної освіти є:

- а) адміністративна відповідальність за правопорушення в сфері позашкільної освіти настає при порушенні адміністративно-правових норм, якими урегульована дана сфера, що визначені законодавством як адміністративні правопорушення, і за які встановлені адміністративні санкції;
- б) до адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері позашкільної освіти притягаються особи, які порушили правила, що регламентують адміністративну діяльність в сфері позашкільної освіти;
- в) мірою адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері позашкільної освіти, є адміністративні санкції (адміністративні стягнення ст.ст.23-24 КУпАП та інші заходи впливу передбачені Законами України, наприклад, анулювання дії ліцензії);
- г) суб'єктами, що мають право притягати до адміністративної відповідальності за правопорушення в сфері позашкільної освіти є спеціально уповноважені публічні органи та їх посадові особи, які регулюють діяльність в сфері позашкільної освіти.

Третім видом юридичної відповідальності в сфері позашкільної освіти є цивільно-правова відповідальність. Вона визначається Цивільним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами. Недоговірні зобов'язання регулює Глава 82 даного кодексу.

Так, деліктне зобов'язання – це зобов'язання, у якому особа, що протиправно і вино заподіяла шкоду особистості громадянина або його майну чи майну організації, зобов'язана її відшкодувати, а потерпілий має право на відшкодування заподіяної шкоди у повному обсязі.

Як захід державного примусу, позадоговірна відповідальність виступає як особлива реакція держави стосовно особи, яка вчинила правопорушення. Вона виражається в осуді її поведінки та супроводжується для неї негативними наслідками. Останні полягають у покладенні на правопорушника нового юридичного обов'язку, змістом якого є відшкодування заподіяної шкоди. Таке покладення впливає на правопорушника через його майнову сферу, що призводить до її зменшення, до позбавлення благ, належних йому. Позадоговірна відповідальність, викликаючи такі наслідки для правопорушника, має на меті поновити майнову сферу потерпілого. Вона виконує щодо нього відновну функцію.

Майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала. Особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини. Шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок непереборної сили, відшкодовується у випадках, встановлених законом. Шкода, завдана правомірними діями, відшкодовується у випадках, встановлених цим Кодексом та іншим законом.

Так, у Цивільному кодексі України [7] передбачені склади цивільних деліктів, які притаманні сфері позашкільної освіти, зокрема:

- відшкодування моральної шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи (ст.1168 ЦКУ);
- відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої їхнім працівником чи іншою особою (ст.1172 ЦКУ);
- відшкодування шкоди, завданої малолітньою особою (ст.1178 ЦКУ);
- відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою (ст.1179 ЦКУ);
- відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою після набуття нею повної цивільної дієздатності (стаття 1180 ЦКУ);
- відшкодування шкоди, завданої кількома малолітніми особами (стаття 1181 ЦКУ);
- відшкодування шкоди, завданої кількома неповнолітніми особами (стаття 1182 ЦКУ).

Отже, як ми можемо бачити, частка правопорушень, які торкаються сфери позашкільної освіти, досить велика. Регламентованість даних правопорушень визначається різними статтями Цивільного кодексу України, які встановлюють підстави, умови та порядок відшкодування моральної та матеріальної шкоди.

Цивільні делікти в сфері позашкільної освіти, які можуть нести цивільно-правову відповідальність є: 1) працівник позашкільного навчального закладу; 2) керівник позашкільного навчального закладу; 3) неповнолітня особа; 4) батьки (усиновлювачі), опікуни малолітніх та неповнолітніх.

Четвертим видом юридичної відповідальності в сфері позашкільної освіти є кримінальна відповідальність, яка регулюється Кримінальним кодексом України [8].

За суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину в сфері позашкільної освіти, передбачена кримінальна відповідальність. Санкції даного виду відповідальності є найжорсткішими в порівнянні з усіма видами відповідальності, оскільки санкції даних статей можуть передбачати позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, обмеження волі, позбавлення волі на певні строки.

Злочинами, які можуть вчинятися в сфері позашкільної освіти, визнаються наступні:

- 1) неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей (ст.137 ККУ).

Усі нещасні випадки, які сталися з учнями, вихованцями, слухачами під час отримання позашкільної освіти, і які і призвели до погіршення стану здоров'я (втрати працездатності) не менше ніж на один день згідно з медичним висновком, а саме: раптові погіршення здоров'я, травми, у тому числі травми через нанесення тілесних пошкоджень, нанесених іншою особою, отруєння, теплові удари, опіки, обмороження, утоплення, ураження електричним струмом, блискавкою, ушкодження, отримані внаслідок аварій, пожеж, стихійного лиха (землетруси, зсуви, повені, урагани та інші надзвичайні події), контакту з тваринами тощо підлягають розслідуванню [9];

- 2) статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості (ст.155 ККУ).

Варто звернути увагу на тому, що якщо раніше переважна кількість осіб, які не досягли статевої зрілості, були дівчата, то зараз зустрічається значна кількість хлопчиків.

При встановленні статевої зрілості враховується сукупність таких ознак: а) загальний фізичний розвиток; б) розвиток зовнішніх і внутрішніх статевих органів; в) для особи жіночої статі – здатність до статевих зносин, запліднення, виношування плоду, розродження (пологів) і годування дитини, а для особи чоловічої статі - здатність до статевих зносин та запліднення;

- 3) розбещення неповнолітніх (ст.156 ККУ) передбачає вчинення розпусних дій щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку та малолітньої особи;

- 4) порушення права на отримання освіти (ст.183 ККУ) передбачає незаконну відмову у прийнятті до навчального закладу будь-якої форми власності та незаконну вимогу оплати за навчання у державних чи комунальних навчальних закладах.

Отже, такий вид юридичної відповідальності, як кримінальна відповідальність, за своїми наслідками для винної особи має найнеприятливі умови.

У свою чергу, слід зазначити, що кримінальна відповідальність у сфері позашкільної освіти може бути застосована до винної особи, у даному випадку це - керівник позашкільного навчального закладу або його працівник, а потерпілим будуть виступати - малолітня особа, неповнолітня особа, батьки (усиновлювачі), опікуни.

Розкриваючи юридичну відповідність у сфері позашкільної освіти, можна дійти висновку, що адміністративна відповідальність за правопорушення норм у сфері позашкільної освіти – це застосування до осіб, які вчинили проступки в сфері позашкільної освіти, адміністративних санкцій, що тягнуть для винних осіб обтяжливі наслідки майнового та організаційного (правообмежувального) характеру і застосовуються спеціально уповноваженими публічними органами та їх посадовими особами, які регулюють адміністративну діяльність у сфері позашкільної освіти, на підставах і в порядку, встановленому нормами адміністративного права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс законів про працю: Закон УРСР від 10 груд. 1971 року // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – додаток до № 50. – Ст. 375.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон УРСР від 18 груд. 1984 року // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
3. Колпаков В.К. Адміністративне право України / В.К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер – 1999. – 732 с.
4. Адміністративне право України: [конспект лекцій] / В.К. Шкарупа, М.В. Коваль, О.П. Савчук, Л.П. Самофалов, М.О. Мацелик. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2005. – 248 с.
5. Адміністративне право України: підручник [для юрид. вузів і фак.] / Ю.П. Битяк, В.В. Богущкий, В.М. Гаращук та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. – Харків: Право, 2000. – 520 с.
6. Стрельніков А.В. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про рекламу: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Андрій Вікторович Стрельніков. – О.: Одеська національна юридична академія. – 2004. – 198 с.
7. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - №№ 40-44. - Ст. 356.
8. Кримінальний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 25-26. - Ст. 131.
9. Про затвердження Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися під час навчально-виховного процесу в навчальних закладах: Наказ Міністерства освіти і науки від 31 серпня 2001 року №616 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

УДК 005.95: 347.963: 343.163 (477)